

ШЛЯХИ ЗАКРІПЛЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПОЗИЦІЙ УКРАЇНИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ

Розглянуто питання регулювання процесів розвитку промисловості, зокрема паливно-енергетичного комплексу держави в аспекті проблемних тем, які існують сьогодні в економічному житті України. Визначено основні шляхи щодо закріплення конкурентних позицій держави на світовому ринку.

Questions of regulation of industry development processes, especially fuel- energy complex of the country in aspect of problem themes which take place today in an economic life of Ukraine are considered. The basic ways of strengthening of competitive positions of the country in the world market are determined.

Ключові слова: світовий ринок, конкурентоспроможність, енергетичний ринок.

В сучасних умовах розвитку інтеграційних процесів стратегічною метою розвитку України є побудова сильної та сучасної європейської демократичної держави з потужною економікою для забезпечення гідного життя кожного громадянина. Для підвищення рівня добробуту громадян до рівня економічно розвинутих держав світу національна економіка повинна зайняти достойне місце у конкурентному глобальному ринку. На рівні держави питання стану економіки, рівня соціальної сфери та життя людей загалом є тими критеріями, які дають змогу говорити про конкурентний статус країни. При цьому вагомого значення набирає питання витратної складової забезпечення повноцінних процесів економічного та соціального розвитку. Визначальний вплив у цьому випадку має рівень розвитку енергетики, зокрема паливно-енергетичного комплексу держави [4].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням розвитку паливно-енергетичного комплексу держави багато

уваги приділяється у працях вітчизняних науковців. Так, проблеми та перспективи розвитку окремих галузей цього комплексу вивчає в своїх публікаціях І.М. Карп [6]. У працях О.С. Власюка [2], О.М. Суходолі [8]. та інших науковців розглянуто питання формування ефективних механізмів державного управління у сфері енергоефективності. Деякі праці О.І. Амоші [1]. присвячено аналізу тенденціям розвитку світового паливно-енергетичного комплексу, пошуку більш ефективних технологій використання альтернативних джерел енергії, тощо.

Однак, незважаючи на значну кількість публікацій, присвячених дослідженню енергетичного ринку, існує потреба у підвищенні ефективності функціонування паливно-енергетичного комплексу в умовах розвитку відносин оподаткування, у зміні пріоритетів у сфері енергозбереження внаслідок підвищення цін на паливно-енергетичні ресурси на міжнародному ринку та у вирішенні інших питань.

Формулювання цілей статті. Розгляд питань щодо формування конкурентних позицій держави на світовому ринку неможливий без врахування специфіки розвитку окремих галузей. Паливно-енергетичний комплекс в цьому аспекті посідає визначальне місце, оскільки за результатами його роботи формується істотна витратна складова промислового сектору та аграрного господарства держави. Метою статті є спроба розглянути питання регулювання процесів розвитку промисловості, зокрема паливно-енергетичного комплексу держави в аспекті проблемних тем, які існують сьогодні в економічному житті України та визначити основні шляхи щодо закріплення конкурентних позицій держави на світовому ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конкурентоспроможність будь-якої країни це концентроване вираження економічних, науково-технічних, виробничих, організаційно-управлінських, маркетингових та інших можливостей яка загалом залежить від її галузевої спеціалізації та рівня розвитку регіонів. Сьогодні, дані «Звіту про конкурентоспроможність регіонів України 2012», який опубліковано Фондом «Ефективне управління» за підтримки Всесвітнього економічного форуму, свідчать про дуже низький

рівень конкурентоспроможності регіонів. Через наявність великої кількості чинників впливу на її рівень процес управління та регулювання підвищенням рівня конкурентоспроможності є вкрай складним. До найпроблемніших чинників належать такі: податкова політика, нестабільність державної політики, корупція та ін. Фахівці визначають, що як і минулого року, податкова політика посідає перше місце у списку найпроблемніших факторів для ведення бізнесу (15,7%). Лідерство фактора «податкова політика» відзначено у 14 регіонах України, що на один регіон більше, ніж минулого року. Але, перші три лідери не є однаковими по всіх областях. Найобтяжливішою податкову політику вважають керівники бізнесу у промислових регіонах з розвиненим машинобудуванням на сході та півдні країни (Дніпропетровська, Харківська, Луганська, Миколаївська області), Фактор податкової політики найбільше занепокоєння викликає у представників обробної промисловості, виробництва енергоносіїв. Разом з тим керівники компаній добувної промисловості, банківського і страхового секторів вивели цей фактор на третє місце. Нестабільність державної політики, насамперед, негативно впливає на сільськогосподарські й страхові компанії, а також лишається проблемним фактором для інших секторів економіки. Фактор корупції найбільше впливає на інвестиційні компанії, банки й підприємства добувної промисловості, а от для агросектору цей показник удвічі-втричі нижчий. Фактор доступу до фінансування набув вираженої негативної динаміки для готельно-ресторанного бізнесу і банків. При цьому він, як і раніше, лишається гострою проблемою для будівельних компаній, виробників енергоносіїв та агросектору [5].

У сучасних умовах соціально-економічного розвитку очевидно, що для закріплення позитивної динаміки у промисловості і пришвидшення її структурної трансформації необхідний комплекс організаційно-економічних заходів, які мають послідовно реалізовуватись у таких сферах промислової політики як інвестиційна, інноваційна, формування ефективної структури економіки, реформування відносин власності. Важливим є вивчення і використання світового

досвіду реалізації загальної промислової політики, який свідчить, що модель промислової політики держави значною мірою залежить від рівня економічного розвитку країни, ефективного використання ринкових принципів господарювання, інтегрованості держави у світовий простір.

Промислово розвинуті країни накопичили значний досвід модернізації державної промислової політики. Світовий досвід свідчить, що промислова політика набуває ефективності за умов раціонального визначення мети (стратегічних пріоритетів) та інструментів для її досягнення (табл. 1).

Із таблиці 1 можливо побачити, що майже кожна із розглянутих країн одним з інструментів підвищення рівня конкурентоспроможності держави та удосконалення державної промислової політики визначає податкову складову.

Особливої уваги заслуговує досвід удосконалення державної промислової політики в країнах (особливо у Німеччині), де виник новий тип взаємовідносин суспільства, держави і бізнесу, який одержав назву «соціальне ринкове господарство», сутність якого полягає в тому, що держава, з одного боку, сприяє високій ефективності ринкового господарства, а з іншого — на основі ефективності такої економіки забезпечує високий рівень соціального захисту громадян.

Слід зазначити, про сповільнення розвитку витратної складової промисловості, а саме паливно-енергетичного комплексу України внаслідок багатьох проблем. До найпроблемніших питань за думкою І.Б. Галюк, О.Ю. Мацькевич [4] належать такі:

- у паливно-енергетичному балансі країни значну частку посідають імпортовані паливно-енергетичні ресурси. У цьому аспекті можна говорити про фактично монопольну залежність від єдиного постачальника;
- матеріальна база паливно-енергетичного комплексу є вкрай зношеною, що, своєю чергою, веде до збільшення витратної складової економічного розвитку держави;
- у багатьох випадках витрати на виробництво енергоресурсів не виправдовують отриманого результату.

Таблиця 1

**Основні принципи промислової політики
в розвинутих країнах [7]**

Країни	Мета	Інститути	Інструменти
Франція	Інтеграція національної промисловості в ринкове середовище ЄС	Міністерство промисловості, пошти та зв'язку, Міністерство економіки, фінансів та бюджету	Переважає застосування непрямих інструментів: податкових, грошово-кредитних, бюджетних. Експортна політика (торгові місії, державне страхування, пільгове кредитування).
Німеччина	Підвищення конкурентоспроможності в цілому, особливо наукоємного сектору. Денаціоналізація інфраструктурних галузей економіки.	Міністерство економіки, Міністерство фінансів	Податкова та бюджетна політика для впливу на регіональну інвестиційну складову. Стимулювання інвестицій в наукоємний сектор. Підтримка стратегічно важливих галузей (вугільної).
Великобританія	Підтримка конкурентоспроможності промисловості. Захист внутрішнього ринку.	Територіальні департаменти з питань промисловості	Макроекономічне регулювання промисловості, підтримка наукоємного сектору.
США	Підтримка конкурентоспроможності промисловості, захист внутрішнього ринку, експансія на зовнішніх ринках	Державного регулювання на рівні окремих штатів, місцеві органи управління.	Переважає застосування непрямих інструментів: податкових, грошово-кредитних, бюджетних.

– Витратна складова доповнюється витратами на: транспортування та споживання ресурсів;

– переважна частина промисловості, яка формувала основу наповнення бюджету за рахунок експорту своєї продукції, наприклад, металургійна галузь, сьогодні використовує вкрай енергомісткі технології роботи. Як результат, діяльність є нерентабельною, з огляду на високу вартість виробництва;

– стан і розвиток паливно-енергетичного комплексу держави визначає рівень її енергетичної незалежності. При цьому повинні враховуватись і аспекти формування паливно-енергетичних запасів як необхідної складової економічної та енергетичної безпеки;

– основний акцент в розвитку паливно-енергетичного комплексу сьогодні робиться на джерела енергії та сировини, які не поновлюються, наприклад, нафтові запаси. Натомість, альтернативним видам палива та поновлювальним джерелам енергії уваги приділяється вкрай мало.

На нашу думку, дійсно усі названі причини уповільнення прогресивного розвитку паливно-енергетичного комплексу України впливають на рівень конкурентоспроможності промислового та аграрного секторів економіки.

Питання забезпечення ефективного розвитку як традиційних для України галузей промисловості, так і перспективних пріоритетів, таких як галузі авіабудування, суднобудування, харчова промисловість, залежать як від рівня енергомісткості їхнього виробництва, так і від вартості енергетичних ресурсів, яка є вагомим складовим фактором вартості сировини і матеріалів, процесів транспортування тощо та власне виробничого процесу підприємств відповідних галузей. Тому підвищення ефективності функціонування паливно-енергетичного комплексу напряму впливає на рівень конкурентоспроможності продукції вітчизняних підприємств і водночас рівень конкурентоспроможності держави загалом.

Паливно-енергетичний комплекс має стратегічне значення для економіки держави, оскільки виробництво енергоресурсів та енергопостачання забезпечує енергоспоживання усіх інших галузей ринкової економіки та населення. Так, наприклад, однією з головних та стратегічно важливих галузей для будь-якої країни є виробництво харчових продуктів, оскільки

гарантування продовольчої безпеки населення є одним з основних пріоритетів держави. Обсяг споживання товарів харчової промисловості у світі постійно збільшується, приріст становить 10 % щорічно, у Європі – 30 %, із загальним обсягом – 50-70 млрд. євро [3]. Головною проблемою, що заважає вітчизняним виробникам харчових продуктів успішно розвивати експорт товарів є висока собівартість та невідповідність якості, тобто – не конкурентоспроможність продукції на міжнародному ринку. Підприємства з виробництва харчових продуктів значною мірою залежні від сільського господарства, як від сировинної бази, та від паливно-енергетичного комплексу, продукція якого є невід’ємною частиною технологічного процесу. Аналіз динаміки та структури операційних витрат підприємств-виробників харчових продуктів показує, що найбільша їх частка припадає на матеріальні витрати, тобто витрати на сировину, основні матеріали, напівфабрикати та комплектуючі вироби, паливо, енергію та ін. У структурі матеріальних витрат значна частка припадає на енергоресурси. Застаріла техніка, устаткування та технології споживають ресурсів майже у два рази більше, ніж на аналогічних виробництвах закордоном. Найбільш енергоємними галузями харчової промисловості є цукрова, олійно-жирова, спиртова – вони споживають 85% її паливно-енергетичних ресурсів. Серед цих галузей найбільший споживач електроенергії – цукрова галузь. Вартість палива в структурі її собівартості переробки сировини за останні 10 років зростає з 8–10 до 30–55%, тоді як для решти галузей цей показник не перевищує 7–9% [9].

Таким чином, основною проблемою завищеної собівартості продукції є висока ціна на матеріали, а також застарілість техніко-технологічного забезпечення, яке характеризується нераціональним використанням ресурсів та споживанням їх у декілька разів більше, ніж аналогічне новітнє устаткування.

Збереження існуючої моделі розвитку промислового сектору України з орієнтацією на низько технологічне виробництво та експорт може призвести до подальшого нарощування технологічного відставання від розвинутих країн та зниження конкурентних позицій національної економіки. Тому пріоритетним завданням державної політики на сучасному

етапі є здійснення комплексу заходів щодо збалансованого розвитку усіх підсистем національної інноваційної системи, підтримки інноваційної активності вітчизняних суб'єктів господарювання на всіх стадіях інноваційного процесу, стимулювання попиту на результати наукових досліджень і розробок, кваліфікований персонал, створення сприятливих умов для виробництва інноваційної продукції з високим рівнем доданої вартості.

Основним напрямком у сфері податкової політики повинна стати відстрочка із сплати податків яка передбачатиме відстрочку із сплати певної частини податку на прибуток до бюджету на певний термін. Обсяги відстрочених платежів являтимуть собою фонди інвестиційних ресурсів призначених для переоснащення виробництва енергоефективними та енергозберігаючими технологіями які знизять енергоємність продукції ціни та піднімуть її конкурентоспроможність відповідно до світових стандартів. Але разом з тим необхідно запровадити штрафні санкції у вигляді подвійного оподаткування при умові використання коштів на інші крім енергозбереження заходи.

Водночас, підприємства паливо-енергетичного комплексу недостатньо використовують потенціал впровадження нетехнологічних інновацій, насамперед організаційних та маркетингових, які є важливими складовими розвитку інноваційних мережевих структур. Це свідчить про недостатню увагу промислових підприємств до впровадження сучасних методів корпоративного управління та вироблення комплексних стратегій управління бізнесом.

Відсутність диверсифікованих організаційних форм виробництва не дозволяє налагодити міжгалузеву кооперацію як основу створення замкнених циклів виробництва, внутрішньогалузевої зв'язки для всебічної реалізації виробничого потенціалу галузей, заважає розширенню ринків реалізації промислової продукції, зменшує можливості регіонального та галузевого розвитку промисловості. Найбільш здатними до інвестування структурами є вертикальні та горизонтальні корпорації. Корпоратизація державних підприємств в Україні здійснювалася як етап приватизації. Внаслідок помилок в організації приватизаційних процесів були зруйновані окремі територіально-виробничі та

виробничо-технологічні комплекси, коопераційні зв'язки між підприємствами тощо, звузилися можливості акумулювання інвестицій. Подрібнення структур в процесі приватизації призвело до того, що серед передбачених законодавством організаційних форм господарювання на 01.01.11 р. товариства з обмеженою відповідальністю і приватні підприємства становили разом 74,4 %, акціонерні товариства - 5,3 % [5]. Водночас, саме великі підприємства забезпечують найбільший обсяг капітальних інвестицій, концентрацію науково-технічного та виробничого потенціалу промисловості, що дозволяє їм вживати більш радикальні та ризикові заходи щодо оновлення виробництва, розширення номенклатури промислової продукції та поліпшення її споживчих якостей.

Висновки. Одним із основних напрямків державного регулювання розвитку паливно-енергетичного комплексу України, який уможливе підвищити ефективність його функціонування та забезпечити підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції підприємств та укріпити конкурентні позиції держави загалом, на нашу думку, може бути удосконалення законодавчої бази щодо реальної корпоратизації. Реальна корпоратизація може сприяти концентрації капіталів різних розмірів та реалізації масштабних інвестиційних проектів, налагодженню коопераційно-виробничих зв'язків в рамках галузевої та міжгалузевої територіальної співпраці. Одним із шляхів реалізації цих завдань має бути формування та розвиток інтегрованих корпоративних структур.

Заслуговує уваги тенденція повернення до вертикальної інтеграції компаній, яка обумовлена впливом ринкових сил та призводить до скорочення трансакційних витрат та спрощення управління.

Бібліографія

1. Амоша О.І, **Світовий паливно-енергетичний комплекс: сучасний стан та тенденції розвитку** /О.І. Амоша , Є.Є. Гарковенко. [Електрон. ресурс]. – Спосіб доступу: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/2953/st_35_01.pdf?sequence=1
2. Власюк О.С. **Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку: Наукова доповідь** / О.С. Власюк. – К., 2008. – 52 с.

3. Видавництво «Біопром» журнал «Продукти & Інгредієнти» [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу : www.meatbusiness.ua

4. Галюк І.Б. **Державне регулювання розвитку паливо-енергетичного комплексу як складової конкурентної політики держави** / І.Б. Галюк, О.Ю. Мацькевич. [Електрон. ресурс]. – Спосіб доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/natural/vnulp/menagement/2009_657/70.pdf.

5. **Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2012** [Електрон. ресурс]. – Спосіб доступу: <http://www.feg.org.ua/docs/UNCR2012-Final-presentation.pdf>

6. Карп І.М. **Нафтогазовий комплекс України** / І.М. Карп // Вісник НАН України. – 2006. – №2. – С. 32–41.

7. **Промислова політика як чинник після кризового відновлення економіки України**. – К. : НІСД, 2012. – 41 с.

8. Суходоля О.М. **Методичні основи формування програми розвитку політики енергоефективності** / О.М. Суходоля // Збірник наукових праць НАДУ. – 2005. – №1. – С. 219–229.

9. Сичевський М.П. **Організаційно-економічний механізм розвитку харчової промисловості України (теорія, методологія, практика)**: Дис. д-ра екон. наук: 08.07.01 / М.П. Сичевський; НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України. – К., 2005. – 468 с.

Рецензент: д.е.н., професор Гринчуцький В. І.

УДК 339. 92

А. Й. ЖЕМБА

ІННОВАЦІЙНА ТА ЕКОЛОГІЧНА КОМПОНЕНТИ МОДЕЛІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Найголовнішим стратегічним завданням України є визначення власного місця в динамічно змінній глобальній структурі світу. Екологізація економіки сьогодні заявлена як один із пріоритетних напрямів інноваційного розвитку, а її потенціал усвідомлений на загальнодержавному рівні. Інноваційна переорієнтація — це основа євроінтеграційного вибору України.

©Жемба А. Й. - к.е.н., доцент Національного університету водного господарства та природокористування